

Per un anno 1/2 lire
Per sei mesi 1/2 lire
Per un mese 1/2 lire
Per un giorno 1/2 lire
Per un mese 1/2 lire
Per un anno 1/2 lire

IL DALMATINO

Giornale politico, economico, letterario.

La redazione è situata in Zara, presso la Direzione del giornale. Lettere e oggetti che non siano affrancati con il loro valore, non saranno consegnati, e si pregia di non ricevere mai nulla che non sia affrancata con il suo valore. Il giornale è distribuito in tutta la Dalmazia, per un anno 1/2 lire, per sei mesi 1/2 lire, per un mese 1/2 lire.

PROGRAMMA.

Caricare che è stata di un grande dava compendioso il concetto fondamentalmente in se della parte almeno accettata questa legge «Il Dalmatino» per spiegare che — intanto da qualche periodo, proprio intanto — delineazione di persone e da tutte — eccolo tra di generali orientamento nazionale, ed il progressi altre scopie, tranne quello di farsi sentire dal bisogno del Dalmatino e della sua dignità della maggior parte di suoi abitanti. Inche alcuni considerati della Dalmazia — sono stati sempre alla politica, non il Dalmatino sia fare, ma quello di vedere — è stato così più che altro, sostenendo gli organi dell'opinione liberale, perché la causa di questa opinione liberale abbia almeno principio, senza l'abbandono di una parte, e con buona pace di chi non si sente rappresentati, intende bene che il pubblico anche in tali di tutti i partiti, e una volta sempre, sostengono i suoi grandi atti della vecchia delle impetuose passioni e la loro ferrea difesa i venuti del giorno, della legge, della ragione.

Iltri non più di oggi, ma si anche di oggi e di proclama, non viene i preti a proclama la legge che è stata di un grande dava compendioso il concetto fondamentalmente in se della parte almeno accettata questa legge «Il Dalmatino» per spiegare che — intanto da qualche periodo, proprio intanto — delineazione di persone e da tutte — eccolo tra di generali orientamento nazionale, ed il progressi altre scopie, tranne quello di farsi sentire dal bisogno del Dalmatino e della sua dignità della maggior parte di suoi abitanti. Inche alcuni considerati della Dalmazia — sono stati sempre alla politica, non il Dalmatino sia fare, ma quello di vedere — è stato così più che altro, sostenendo gli organi dell'opinione liberale, perché la causa di questa opinione liberale abbia almeno principio, senza l'abbandono di una parte, e con buona pace di chi non si sente rappresentati, intende bene che il pubblico anche in tali di tutti i partiti, e una volta sempre, sostengono i suoi grandi atti della vecchia delle impetuose passioni e la loro ferrea difesa i venuti del giorno, della legge, della ragione.

Iltri non più di oggi, ma si anche di oggi e di proclama, non viene i preti a proclama la legge che è stata di un grande dava compendioso il concetto fondamentalmente in se della parte almeno accettata questa legge «Il Dalmatino» per spiegare che — intanto da qualche periodo, proprio intanto — delineazione di persone e da tutte — eccolo tra di generali orientamento nazionale, ed il progressi altre scopie, tranne quello di farsi sentire dal bisogno del Dalmatino e della sua dignità della maggior parte di suoi abitanti. Inche alcuni considerati della Dalmazia — sono stati sempre alla politica, non il Dalmatino sia fare, ma quello di vedere — è stato così più che altro, sostenendo gli organi dell'opinione liberale, perché la causa di questa opinione liberale abbia almeno principio, senza l'abbandono di una parte, e con buona pace di chi non si sente rappresentati, intende bene che il pubblico anche in tali di tutti i partiti, e una volta sempre, sostengono i suoi grandi atti della vecchia delle impetuose passioni e la loro ferrea difesa i venuti del giorno, della legge, della ragione.

Iltri non più di oggi, ma si anche di oggi e di proclama, non viene i preti a proclama la legge che è stata di un grande dava compendioso il concetto fondamentalmente in se della parte almeno accettata questa legge «Il Dalmatino» per spiegare che — intanto da qualche periodo, proprio intanto — delineazione di persone e da tutte — eccolo tra di generali orientamento nazionale, ed il progressi altre scopie, tranne quello di farsi sentire dal bisogno del Dalmatino e della sua dignità della maggior parte di suoi abitanti. Inche alcuni considerati della Dalmazia — sono stati sempre alla politica, non il Dalmatino sia fare, ma quello di vedere — è stato così più che altro, sostenendo gli organi dell'opinione liberale, perché la causa di questa opinione liberale abbia almeno principio, senza l'abbandono di una parte, e con buona pace di chi non si sente rappresentati, intende bene che il pubblico anche in tali di tutti i partiti, e una volta sempre, sostengono i suoi grandi atti della vecchia delle impetuose passioni e la loro ferrea difesa i venuti del giorno, della legge, della ragione.

PROGRAM

Program Autonomističke stranke u Dalmaciji (Zadar, 1866.)

Dana 4. ožujka 1866. godine Enrico Matcovich, "autonomaški" pristaša rodom iz Tisna, dobio je kao prvi urednik zadarskih novina *Il Dalmata*, političko-književno-gospodarskog lista Autonomističke stranke, policijsku dozvolu za pokretanje ovog stranačkog lista. Službeni pokretači novina Francesco Salgheti-Drioli, Nicolò Trigari, Giuseppe Perlini i Giuseppe Petris pripadali su umjerenoj "autonomističkoj" građanskoj klasi što se početno odražavalo i u orijentaciji stranke. Ovaj programatski uvodnik iz *Il Dalmate* proklamirao je slavenski i liberalni karakter Autonomističke stranke. (Josip Vrandečić)

Uvjereni kako naziv novina treba sažeti fundamentalni koncept, mi smo ih nazvali "Il Dalmata", kako bismo označili da, udaljeni od bilo kakvih osobnih interesa te nezavisni od osoba i klanova, imaju zagovarati čiste nacionalne principe; one neće imati drugi cilj nego da ostanu vjerne potrebama zemlje i nastojanjima najvećeg dijela svojih stanovnika.

U aktualnim dalmatinskim prilikama zemlji, skoro novoj u politici, gdje je još mnogo za učiniti, više od ostalog potrebno je podići institucije liberalnog mišljenja. Budući da u grudima ovog liberalnog mišljenja postoji neko stupnjevanje, neka razlika, neke nesuglasice, imaju pravo i oni biti zastupljeni, urgirajući veoma mnogo kako treba i javno saslušati glasove svih patriota, i jedanput ih obuhvatiti, te stabilizirati olujne strasti i ograničiti ih i usmjeriti u načela pravde, logike i razloga.

Izvor:
Il Dalmata,
Zadar, br. 1,
10. ožujka
1866.

Na slici:
naslovnica
izvora

Tko nas, nakon što je pročitao gore navedeno, zapita: "A kojoj dakle stranci vi pripadate?" kratko odgovaramo: "dalmatinskoj stranci u punom smislu te riječi, tj. stranci potpuno autonomnoj..." Slaveni ne samo rodom nego i srcem i osjećajem, mi smo prvi za to da proklamiramo legitimnu svetost veze koja nas povezuje s drugim našim sunarodnjacima. Ovi sunarodnjaci broje više od 60 milijuna; i premda se ne nazivaju Dalmatincima naša su braća, a svi braća velike zajedničke majke. Ponosni na svoju veličinu i antičke korijene od kojih potječemo, mi smo prvi za podržati da genealogija naše nacije ne pruža svoje korijene do jadranskih obala ili obronaka Velebića. Ovi korijeni prolaze ispod krševitih planina kojima je Dalmacija okružena i protežu se daleko prema sjeveru i istoku.

Bila bi za nas teška, čak nepopravljiva greška, želja za skorim ujedinjenjem sa sestriškim provincijama, te ne bismo trebali izbrisati s neopreznom hitnjom europsku geografiju naše pokrajine. Oklijevajući malo, i snažeći u ovo međuvrijeme naše liberalne institucije, ne možemo ništa izgubiti, a možemo puno dobiti.

Stoga, onako kako se borimo protiv ideja malobrojnih koji zagovaraju ideje Italije i Njemačke (koji, zbog tisuću razloga koje je ovdje beskorisno navoditi, nikada ne mogu ujediniti njihovu s našom budućnošću), tako se bar za sada borimo s istom nefleksibilnošću protiv slijepih nestrpljivosti aneksionista za ujedinjenjem s Hrvatskom. Rekli smo "bar za sada" jer, ponavljamo, nitko više od nas ne osjeća nacionalni princip; ako dobrobit domovine ne odvraća našu uniju s Hrvatima, mi ćemo je nestrpljivo zahtijevati. Budući da koristi i okolnosti takve mjere nisu očito predočene, neka nam bude dozvoljeno, nadamo se, ne biti Hrvatima više od onoga da ne želimo biti Talijani, Nijemci, Mađari, Srbi, Rusi, niti bilo koji drugi narod koji ima ime različito od našega. Ovo nije vrijeme nerazumnih pretjerivanja, niti iluzornih predviđanja, niti glasnih brbljanja. Autonomist, aneksionist ili panslavist, tko god imao dobre argumente o sudbini domovine koje treba poduzeti, i nakon što ti razlozi budu zrelo razmotreni, detaljno proučeni, tada, samo tada se može odlučiti s razumnom savješću o budućnosti domovine.

Pitajte pojedinačno bilo kojeg Dalmatince što hoće i svi će vam u jedan glas odgovoriti: "Boljitak i napredak Domovine!" Na kraju se sve svodi na isto; razlika postoji samo u načinu koji svaki od njih predlaže za to da se ostvari ovaj boljitak i napredak. Dakle, predlažu se mjere, sučeljavaju se, važu se, i napokon dajemo prednost onima koji nam predstavljaju program s najviše sigurnosti za uspjehom. Takve stvari koje iznosimo izazvat će možda žamor u stranci koja u svojim redovima broji nekoliko obrazovanih ljudi; ali to nije naš grijeh, jer ovo je program pomirenja.

Što mi tražimo? Tražimo da budemo Dalmatinci ili, bolje, tražimo da budemo Slaveni, ali ne da prestanemo biti Dalmatinci. Tražimo da ono što se čini i što će se činiti, da se napravi sa zdravim razumom. Tražimo da se stvari ne iznose u javnost samo s jednim licem, nego sa svih strana, nakon što se usuglase sudovi većine. Tražimo da se ne napusti staro, jer još nije podignuto novo. Tražimo, naposljetku, raspravu koja će osvijetliti, budući da se zna vrijednost programa koji ćemo poduzeti. Izašli tek jučer iz skrbništva jedne vlade koja nam nije dozvolila kretanje ako se prethodno ne naznači put, čak nas nije ni gurnula na njega, ne želimo se odreći povlastica te ih mijenjati prije nego li su

iskušane s drugim političkim rješenjima koje ne poznajemo. To rekavši, prelazimo na drugi dio programa kojega smo zacrtali.

Bez ujedinjenja s onima koji zahtijevaju ukidanje talijanskog jezika – koji je za nas trenutno jedna istinska potreba – ne prestajemo poticati mladost na uporan i temeljit studij slavenskog jezika – koji je za nas od još veće potrebe. Ali ovaj je studij – trenutno – jedan više-manje nekompletan tečaj gramatičkih pravila primijenjen na babilonsku kulu slavenskih jezika, dijelom uzet iz talijanskoga, turskog i njemačkoga, a dijelom nastao iz prkosa i mašte nekih modernih pisaca. On se treba još učvrstiti sa spajanjem različitih dijalekata, disciplinirati s dobro definiranim normama, očistiti se preciznim radom filologa i obogatiti se mudrom kreacijom.

Uvjereni kako je najbolja vlada ona koja najmanje vlada, nećemo prestati zagovarati, na našim stupcima, oživotvorenje ovog principa uz razvitak svih političkih sloboda: slobode mišljenja, kulture udruživanja, podučavanja i tiska. Ministarska rješenja napadati ćemo uvijek kada nam se za tim ukaže potreba, hvaleći bez sluganstva dobre odluke, te koreći bez mržnje, za naše dobro.

Slobodni suci o radu Sabora i Raichstata*, ne želeći izložiti kritici sve ono što nam se ne sviđa, braniti ćemo dalmatinske interese i čast: nikada ne zaboravljajući kako su Sabor i Raichstat stožeri naše slobode, te kako njima pripadaju samo istinski i legitimni predstavnici nacije.

Iskreni prijatelji puka, promovirat ćemo svim sredstvima njegove interese i sa svim formama podržavati njegova prava, ali nikada mu nećemo laskati niti udvarati, čak i pod rizikom nepopularnosti.

Rođeni kao katolici, odatle ćemo izvlačiti načela. Svećenike poštujemo i borit ćemo se čak i za poboljšanje prilika među seoskim svećentvom. Naši sunarodnjaci grčkog obreda naći će u nama uvijek bratsku i nepristranu pomoć.

Općine mogu računati na sve naše nastojanje, kako na zagovaranje njihovih prijedloga koji se odnose na korist pojedine općine, tako i na tiskanje dokumenata za koje one smatraju da pridonose općem dobru.

I ovdje, u Dalmaciji, kako i svugdje, postoje ambiciozni pojedinci koji hoće potaknuti narod teorijama koje su i njima samima odbojne. Ovi razarači ugleda koji su sebi namijenili žalostan posao rušenja dostojanstva, krivi su što su zasadili grijeh pohlepe, koji njeguju oko sebe; tim vandalima moralnosti poručujemo kako je naš cilj jednom završiti rat imenima, klikama, strankama, razotkrivenim ambicijama, tobožnjom ljubavi za domovinu. Dostojnost, vjernost i čednost trostruko su podavanje koje svaki od nas mora učiniti vrijednostima, nadom i domovinskom veličinom. Snage što se oko nas skupljaju uzdižemo u zaštitnike časnih ljudi, kojem god pozitivnom dijelu društva oni pripadali. Poštenje nema drugu zastavu od ove, te stoga želimo zahtijevati pravo da bude štovano od suparnika i neprijatelja. Ako stvarno ljubimo domovinu, okrećemo se pravičnim ljudima i ne damo se namaknuti u ovo neslavno hrvanje u kojem se truju duše i proširuje

* Vjerojatno se misli na Reichsrat, tj. Carevinsko vijeće, a ne na Reichstaat, tj. Carevinu. (*op. priv.*)

bratski rat. Ne želimo reći kako smo toliki optimisti i toliki naivci da možemo povjerovati u univerzalnu slogu: znamo principe našeg antagonizma; prije nego što ih uspijemo pomiriti, tijekom vremena i u ozbiljnosti diskusije i uzajamnosti tolerancije; oni su uvijek pomirljivi, te je sloga činjenica koja se uvijek može ostvariti.

Po ovoj neosporivoj povezanosti koja postoji između moralnog i materijalnog napretka kojom se izazivaju i učvršćuju promjene, promičemo svakom mogućnošću razvoj poljodjelstva, industrije i trgovine. Budući da je pomorstvo jedno od najznačajnijih izvora bogatstva naše domovine, učinit ćemo ga predmetom posebne pažnje; u njemu su dostojno povezane ove sjajne tradicije koje su nam ostavili preci.

Očvrsnuti u trnovitoj prošlosti i političkim i novinarskim borbama, ali ne smatrajući se gladijatorima koji usprkos uspjehu ne sudjeluju u njemu, ne odbijamo polemiku jer njena uloga može biti velika i plemenita, kada se uzdigne iznad vulgarnih strasti, iznad stranačkih mržnji, te nema drugi cilj doli zajedničko dobro. Naše stranice, posvećene istini i uljudbi, neće biti zaražene niti osobnostima niti uvredama. Želimo da naši neprijatelji – ako postoje – njeguju isti prezir. Uvrijeđeni, mi smo navikli, istina je, odalečiti se; ali u takvom slučaju, kako ne bismo sablaznili čitatelje s jednom trivijalnom polemikom, znamo izabrati i jedan drugi teren koji ne postoji u stupcima ovih novina.

Podržani od časnih osoba, koji će s nama surađivati, koji nam neće samo dijeliti savjete, naslonjeni na javno mnijenje, koje nastojimo oblikovati ne kao njegovi vodiči nego kao hrabri tumačitelji, udaljeni od svakog obožavanja ljudi i stranaka i odlučni voditi koliko jedne toliko i druge samo činjenicama, nadamo se da naš rad neće biti ni oportun, ni banalan, ni nekoristan.

Tu se zaustavljamo, znajući da javnost više želi vidjeti održana obećanja, nego ponavljanja jednog programa koji zbog svoje kratkoće i svoje prirode ne može obuhvatiti više od kratkih naznaka najžurnijih i najaktualnijih pitanja.

S talijanskoga preveo
Josip Vrandečić

CONTENUTO DI NUMEROSITÀ.
Per un anno...
Per un mese...
Per un trimestre...

IL DALMATINO
Giornale politico, economico, letterario.

Ecco il mercoledì e il sabato.

Le rivoluzioni e gli aspetti di danno...
Il Parlamento...
La Camera...

Una simile esagerazione...
Il governo...
Il Parlamento...

Il Parlamento...
Il governo...
Il Parlamento...

La riforma elettorale della giunta.

Altrimenti non potrà...
Il Parlamento...

o in pari tempo...
Il Parlamento...

La scelta...
Il Parlamento...

de ad essere...
Il Parlamento...

Il Parlamento...
Il governo...

Il Parlamento...
Il governo...

Il Parlamento...
Il governo...

adotta e poco...
Il Parlamento...

Il Parlamento...
Il governo...

Il Parlamento...
Il governo...

Il Parlamento...
Il governo...

Il Parlamento...
Il governo...

Il Parlamento...
Il governo...

le le maggiori...
Il Parlamento...

Il Parlamento...
Il governo...

La riforma...
Il Parlamento...

Il Parlamento...
Il governo...

Il Parlamento...
Il governo...

Il Parlamento...
Il governo...

IZBORNA REFORMA
ZEMALJSKOG ODBORA

(Zadar, 1871.)

Nakon poraza u izborima za Dalmatinski sabor 1870. godine dotad vladajući autonomashi otvoreno zagovaraju ideje elitizma i paternalizma kao uvjete napretka pokrajine. Autonomistički liberalni paternalizam polazio je od ideje da je "slavenska" većina Dalmacije nesposobna sama vladati, pa stoga zahtijeva politički nadzor obrazovanije i sposobnije elite. Da bi naglasila odanost austrijskim ustavnim rješenjima, kojima je nastojala izbornim cenzusom zaustaviti ulazak širih slojeva u politiku, Autonomaska je stranka od 1871. ponijela naziv Ustavotvorna stranka (Il partito costituzionale). Navedeni članak komentira izgubljene izbore kao sukob između "demokratske i liberalne škole". Urednik Enrico Matcovich u seriji članaka poziva na savez dalmatinskog građanstva i plemstva protiv "rustičnog Slavenstva" te "neuke mase" vođene fanatičnim prohrvatskim svećenicima. (Josip Vrandečić)

Kad jedna stranka s ide s vlasti prirodno je da traži učvrstiti se, eliminirajući one razloge koji su doveli do njevog poraza. Ako su se izbornici u zadnje vrijeme dvoumili, mudra je politika osigurati izbore kroz postupna djela u izborničkom korpusu ili preobraziti isti korpus kako bi se ponovni izbor učinio mogućim. Tako je nedavno napravila katolička stranka u Belgiji koja je, ne ufajući se u izbornike koji su joj podarili slabu većinu u parlamentu, predložila povećanje broja izbornika bez obzira na njihovu intelektualnu sposobnost, znajući da što se niže spusti cenzus toliko će biti veći broj neznanica i siro-

Izvor:
La riforma elettorale della giunta, Il Dalmata, Zadar, br. 44, 10. lipnja 1871.

Na slici:
naslovnica izvora

mašnih koji će joj dati glasove. To isto se odvažuje činiti stranka nacionalista, oni kojima nacionalnost prethodi svakom pravu.

Mi smo daleko od uvažavanja takve prakse. Prema zakonu opstanka; borba za egzistenciju Autonomisti nemaju pravo; utoliko gore po njih. Oni su povjerali savez Vladi; ostavši bez potpore uzdigle se zavist i razmirice, našli su se bez organizacije i garancija pred dobro organiziranim i upornim neprijateljem. Protivnici su imali zaštitu Vlade po kojoj bi dobili i trostruku većinu; sada se ovaj štit pretvorio u ofenzivno oružje usmjereno protiv Vlade; razvoj koji se lako mogao predvidjeti zbog generalne nesposobnosti ljudi austrijske države.

I.

Ali nije sada vrijeme za povijest našeg parlamentarnog života, nego je bolje istražiti temeljne fortifikacijske radove kojima se neprijatelj učvrstio u Pokrajinskoj vladi, tom njihovom glavnom štabu. Ne vjerujemo da, baveći se izbornom reformom za Dalmaciju, vrijedi truda upustiti se u detaljni studij tisuću sustava koji su se razvili od Servia Tullia do naših dana; dovoljno je primijetiti da se dva vrhovna principa nalaze uvijek kada se radi o sastavljanju političkih skupština: konzervativan i napredan. Rijetki su slučajevi u kojima je jedan od sustava apsolutno dominantan, u ljudskoj se prirodi nalazi da postupno uklanja nedostatke, ne mogavši se nikada potpuno odreći prošlosti. Napredak je, kako kažu neokatolici, prirodan zakon u moralnom i stvarnom svijetu; kršenje ovog zakona je uvijek popraćeno dekadencijom, čak i destrukcijom.

Parlamentarna vlada (jedna od takvih je u minijaturi i naš Sabor) kombinira dva principa, dajući primat napretku. Ali jedna politička skupština, da bi bila progresivna, mora sadržavati prosvijećene ljude i toliko poštene da preferiraju vlastitom opće dobro. U tome se slažu svi državnici, ali razlike počinju kada se radi o načinu izbora članova takve skupštine.

Demokratska škola vidi u svim ljudima dovoljno sposobnosti da izaberu najbolje moguće predstavnike općeg interesa, te se zalaže za opće pravo glasa. Liberalna škola, ne negirajući svakome njegovo pravo, određuje sposobnost kao nužni zakon na isti način kako civilni zakon traži kompletan razvoj za prakticiranje civilnih prava. Konstatacija o političkoj sposobnosti podložna je mnogim eksperimentima. Tu se može osjetiti više ili manje demokratski duh, koji ponekad traži viši odnosno niži cenzus prema utjecaju dominantne klase koja na ovaj način održava moć.

Jedan nezavisan i dobronamjeren zakonodavac treba sastaviti parlament u takvom smislu kako bi prosvijećeniji i sposobniji dio stanovništva, sposobniji za progresivne ideje, dobio većinu; ali ujedno bez korištenja tolikog utjecaja za privilegije superiorne klase ili donošenje zakona koji legaliziraju socijalne nepravde, zbog kojih će i sami ispaštati.

II.

Tako nam se čini da je to bio koncept austrijskog zakonodavca u sastavljanju izbornih zakona za slavensko-njemačke provincije. Gdje se nalaze konzervativni elementi, bilo aristokrati ili svećenici, poštovao je ovaj princip, ističući ipak ispred ovih progresivno građanstvo; iznad je svega dao važnost seljačkom staležu, nadajući se da će u njemu

imati jednu poslušnu vojsku koja će držati liberalizam na oku, od kojega je zadobio veliki strah još iz 1848. godine. U takvom je cilju organizirao dvostruke izbore i javno glasanje. U Dalmaciji, gdje je vlasništvo neznatno, gdje je plemstvo samo počast (osim dubrovačkog, gdje je Napoleon za utjehu zbog uzete samostalnosti sačuvao *fedecomesse* potvrđene od Franje I), koje odiše religioznošću, udijelio mu je kao predstavnike dvojicu prelata, jednog grčkog, drugog latinskog, i tako stvorio ekvilibrij između konzervativaca i naprednjaka, dajući ovima 20 mjesta, drugima 21. Sačuvani su u Dalmaciji slavenski seljački posjednici; podložni dominaciji svećenika i redovnika, samo oni na selu znaju čitati i pisati; oni su obučeni u narodne nošnje i otporni na promjene. Progresivno je građanstvo, pomorci, trgovci i iznad svih radnici, takozvana aristokracija povezana s talijanskom kulturom. Ako bi se ovoj mogla dati jedna odlučna većina, vjerojatno je kako bi Dalmatinski sabor bio otporniji na retrogradne ideje nacionalista i uznapredovao bi s liberalnim i korisnim institucijama. Sada konzervativan nacionalistički element, podržan od loše Vlade, prevladava i traži ponavljanje uspjeha, mijenjajući izborne zakone na način da njegovi protivnici ne mogu nikada više zadobiti većinu.

Ne pretendiramo braniti u detalje sastav Sabora, niti njegov izborni zakon, koji zaista ima mnogo nedostataka. Osim dva prelata, on se sastoji od 10 zastupnika velikoposjednika, osam gradova, tri gospodarske komore i 20 seoskih općina. U gradskoj i seoskoj kuriji izbor je više-manje opći. Ovaj mehanizam odgovara njemačkim saborima, formiranim u osnovi od država koje se okupljaju u jedinstvenoj skupštini. Moderni parlamentarni mehanizam pronalazi jedan korektiv žestokim liberalima, dijeleći moć u dva ogranka, jedan koji je specijalno zadužen za zaštitu velikih interesa, kojega karakterizira umjerenost i mudrost, te je stoga izabran unutar najbogatije i najobrazovanije klase; i drugi, u federativnim državama u parlamentima pojedinih pokrajina. Austrijski zakonodavac, da ne bi dao saborima značenje parlamenta, i da očuva njihov stari karakter, tamo gdje nisu postojale stare pokrajine uveo je izvjestan broj izbornika u kuriji veleposjednika koji su, predstavljeni samo klerom, formirali jedan senat Sabora. U Dalmaciji ova je grupa imala zadatak zaštititi dobro koje je ovdje postojalo, podržati moralni i gospodarski progres te osposobiti Sabor za odluke koje bi nacionalna demokracija mogla odugovlačiti.

Dalmatinska vlada, stranački organ, nije ušla u ove pretpostavke nego je uočila trenutak da poveća svoje seljačke snage; i vodeći se teorijom numeričke zastupljenosti koja proizlazi iz *Contratto sociale** proklamirala ga je jedinim principom, najprikladnijim za jednu potpuno demokratsku zemlju. Ali jedna tako radikalna revolucija nije imala šanse za uspjeh u jednoj naprednoj državi, s monarhijskim sustavom, složnoj da se osloni na građanski element, te je stvorila 12 građanskih kurija, kako bi se mogla osloniti na veliki i srednji posjed. Inteligencija, kapital, trgovina, industrija, kultura s jedne strane, selo s druge. Manjina bi imala 17 zastupnika izabranih od samo jedne klase, u koju bi ušli gradovi, te svi s većim cenzusom od 50 forinta, tj. svi znanstvenici, teolozi, činovnici i pomorski kapetani. Čisto selo lišeno svake plemenitosti i inteligencije dobilo bi 24 zastupnika i stoga većinu. Ne čini li se koncept zamišljen za francuski *ruraux*?

* Društvenog ugovora – *op. priv.*

Kakav je duh progresa mogla potaknuti ovakva skupština, svatko može zamisliti. Bolje bi bilo opće pravo glasa koje bi barem imalo autoritet jednog principa; odvojilo bi od korpusa pokrajine sve što je istaknuto i građansko i podložilo ga u zavisnost najsiromašnijeg i najzaostalijeg dijela te predstavljalo koncept kojemu nijedan demokrat ne bi prihvatio vlasništvo. Istina je da bi ova masa nezalica bila vođena od strane svećenika i redovnika, ali možda bi bio bolji duh većine? Suprotno, svaka neliberalna mjera imala bi religiozni pečat; talijanski jezik bio bi totalno proskribiran, ne toliko da učini mjesta slavenskom jeziku, koliko što je to Garibaldijev jezik. Pripajanje Hrvatskoj, plašljivo predloženo na posljednjem Saboru kao jedan arbitraran akt štetan za pokrajinu, sada će se glasno zahtijevati od onih koji nemaju što izgubiti te im ništa ne znači napredak koji je učinjen upornim radom.

Kakve potrebe imaju nacionalisti potaknuti takav stupanj netolerancije? Nisu li oni gospodari na poprištu? Imaju li možda jake neprijatelje za svladati? Imaju li za zaštitnika vladu, federalističku po karakteru?

Strah od budućnosti ima osnovu u jednom monstruožnom projektu. Vjerujte, gospodo, ostavit će vas seljački gospodari kada im date seljačku većinu. Ne vidite da ako vaši nerazumni planovi uspiju da ste, usprkos upozorenju ovog mladog vješca, pozvali vra- ga, i to bez dopuštenja!

S talijanskoga preveo
Josip Vrandečić

Il giornale esce nel pomeriggio
di ogni sabato, ed esce una
volta settimana, che succede al
numero in quella settimana.

Le lettere e i ricambi devono
essere inviati presso alla Bottegha
del giornale.

Contatti d'abbonamento possono
essere fatti presso il
stampatore.

L'ISTRIA

Il nuovo Pontefice e gli slavi

Stasera, cioè la vigilia della Santa
Eulogia di San Giorgio Martire, patrono di
Verona, a Sant'Antonio, sono andati
comunicati il testo degli slavi sacerdotesi.
E si capisce.

Un qualche giornale del Regno si
attende da Roma, che abbia riportato
tutti gli slavi slavi ingenerosamente per
l'infamia di Vaticano e l'origine non capio

verrebbe alla Chiesa di Roma. Se mai, però
si sa, sotto questo pretesto, indagine
agli innovatori; si cadrebbe nel pericolo
opposto, e prevarrebbe in quello di veder
defenestrare i cattolici romani conosciuti
senza il sostegno dei preti, sempre in
certi nella loro romanità, anzi sconosciuti
ad abbattere.

No, no! Si mette a dovere e presto
queste dottrine di preti capaci e ardenti

Con simili prevarichi, il nuovo Pontefice
è nel momento di ricevere un nuovo
Stato di cose, di idee e di indole, ed
è da tutti i lati circondato da
spionaggio.

ESALTAZIONE!

ogni ricorrevge non si parlava quasi d'altro
che della scelta e pubblicazione del nuovo

prete fino a quando non richiedeva si-
gnificati e definiti propri uomini, prete e del
suo ambiente, di altra parte, vede e
prevarichi, perché fino a lui non giungano
le sue parole, ed allora cominciano di
scolari per vivere in modo che non
gli ricorrevge in tutto senso di vendita.
Questo, per, altrettanto indagine si-
gnificati nell'opera sua l'introduzione di
nuovi sentimenti di tutto natura e prima
di tutto, sociale.

Se del suo sociale, così ha scritto: In-

TITOLO: L'ISTRIA

SOTTOTITOLO: Giornale settimanale, dal 6.1.83 Periodico Settimanale

FORMATO: cm 30x46

PAGINE: 4-6

COLONNE: 4

EDITORE E REDATTORE RESPONSABILE: Marco Tamaro

ISTARSKO POLITIČKO DRUŠTVO – SOCIETÀ POLITICA ISTRIANA

(Pazin, 1883.)

Čl. 1

Osniva se, sa sjedištem u Pazinu, politička udruga pod nazivom "Istarsko političko društvo" ("Società politica istriana").

Čl. 2

Društvu je svrha promicati i favorizirati – neovisno od bilo kakve ingerencije stranoga utjecaja – moralni, gospodarski i politički napredak općenito, a napose pokrajine Istre, te napose promicati i favorizirati talijansku nacionalnost, uljudbu i kulturu u samoj pokrajini, pa će se tako unutar zakonskih okvira prvenstveno baviti:

- odgojem i obrazovanjem puka općenito, a napose njegovim građanskim i političkim odgojem;
- uvođenjem i širenjem talijanskoga jezika i obrazovanja u javnim školama;
- razmatranjem i raspravljanjem o općinskim, pokrajinskim i gospodarskim pitanjima, pretresenih ili koje se ima pretresati u okrilju domovinskih predstavništava;

Talijanska liberalna stranka bila je vodeća stranka talijanske zajednice u Istri. U političkom formiranju toga dijela nacionalnih liberala važnu je ulogu imala i "Società politica istriana" sa središtem u Pazinu. Riječ je o političkoj organizaciji istarske elite koja je, zahvaljujući svojem dominantnom položaju, određivala smjernice razvoja Istre u duhu talijanskog nacionalizma.

Izvor:
L'Istria,
Poreč,
br. 83,
28. kolovoza
1883.

Na slici:
naslovnica
izvora

d) ispitivanjem gospodarskog stanja pokrajine, kako općenitoga tako i specifičnoga, te sredstava za njegovo poboljšanje;

e) o prosperitetu prikladnih kandidata za politička predstavništva, tj. za ona u carevini i pokrajini, kao i onih Trgovačke i industrijske komore.

Društvo namjerava ostvariti ciljeve gore navedenoga programa – okupljajući članove na općim skupštinama i na sastancima predstavništva – posredstvom pučkih skupova, čitanja i predavanja, adresa, peticija, raspačavanja spisa koji odgovaraju vlastitim ciljevima, novčanom pomoći u svrhu obrazovanja i, općenito, posredstvom svih zakonima dopuštenih sredstava.

S talijanskoga preveo
Marino Manin

Preuzeto iz: Vjekoslav Bratulić, "Političke stranke u Istri za vrijeme Narodnog preporoda", u: *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri*, Zagreb, 1969., str. 333.

ANTONIO BAJAMONTI:
POLITIČKO DRUŠTVO DALMATINSKO
(Split, 1886.)

Dugotrajno kolebanje Autonomističke stranke između regionalnog slavo-dalmatizma i nacionalnog talijanstva postupno je riješeno u korist drugog. U novopokrenutom splitskom listu *La Difesa* Antonio Bajamonti se izjasnio za talijanizaciju Autonomističke stranke koju je zagovarao još od 1875. Godine 1886. utemeljio je *La Società politica Dalmata*, novu političku stranku izraslu iz nezadovoljstva talijanskih nacionalista oportunističkom politikom Autonomističke stranke. *La Società politica Dalmata* imala je "obrazovati puk u Dalmaciji novim političkim prilikama". Preko novoutemeljene stranke Bajamonti je zahtijevao otvoreno prihvaćanje talijanske nacionalnosti ističući kako nije moguće zagovarati otvaranje talijanskih škola u pokrajini bez isticanja talijanske nacionalnosti. Bajamontijev osnivački govor slijedio je razmišljanje u europskim metropolama koje je od univerzalnih zahtjeva za slobodom izuzimalo kolonijalne i "zaostale narode". Takav stav se uklapa u definitivnu krizu europskog liberalizama na korist integralnih nacionalizama i rasne uzajamnosti.

[...]*

U jedinjeni, zapitajmo se: kakva je naša misija?
Iznad svega, gospodo, obrazovati puk političkom životu. Najpotpunije osvajanje ovog napretka koje pre-

* Prijevod dijelova Bajamontijeva govora održanog na osnivačkoj skupštini stranke u Splitu 4. srpnja 1886. (*op. priv.*)

Izvor:
La Società politica Dalmata, La Difesa, Split, 5. srpnja 1886., str. 1-4.

Na slici:
Antonio Bajamonti

mošćuje stoljeća postignuto je zasigurno: slobodom, onom koja je znala slomiti i najzakovanije okove, ukloniti najteže zapreke, te moćne i prepotentne protivnike. Ne može pak jedan puk potpuno uživati njene plodonosne učinke ako je ona samo jedan znanstveni postulat, jedan simpatični teorem, vlasništvo najobrazovanije, i na izborima zastupljene klase, nego samo onda ako predstavlja jedan uvjet života nezamjenjiv i zajednički svim socijalnim klasama. Engleska se nudi kao veličanstven primjer. Ona je najslobodnija zemlja i skladno tome, najprosperitetnija na Zemlji. Ne toliko zbog svojih institucija od kojih su neke staromodne i ne slijede moderne zahtjeve i potrebe, ali su jedinstvene jer engleski puk posjeduje unutrašnju svijest o vlastitoj slobodi i vlastitim pravima te je na njih jako ljubomoran jer zna da samo pomoću instrumenata slobode mogu prosperirati trgovina, industrija i pomorstvo. I zaista, dok se na kontinentu stvaraju i propadaju apsolutne ili ustavne monarhije ili republike, engleski narod živi mirno i slobodno duže od dva stoljeća, pristupajući ponekad velikim reformama, bez kojih bi ustavne povlastice bile prerizične te možda i odbojne. Čak i ako izuzmemo prethodne važne reforme Johna Russella, Roberta Peela i Gladstonea, to dokazuju ove koje su sada aktivirane, tj. *Home Rule*, gdje padaju ministri zbog nekoliko glasova, te će ubrzo slijediti nove uredbe, udovoljavajući narodu, sposobnom za veliki razvoj.

Kako to da ove sretne prilike ne postoje drugdje u ostalim europskim zemljama, što hoće reći i u Austriji, koja premrežena apsolutističkim sustavom već zadugo vremena manifestira pojave prikladne takvom sustavu, iznad svega apatiju te korupcijsku gangrenu političkog života? Kako to da ne postoje u jednoj našoj Dalmaciji, u kojoj su prvi poklici slobode suzbijeni duhom autoritarne intervencije?

[...]

Našoj asocijaciji dakle, gospodo, širom se otvara polje akcije: akcije koja će bez sumnje donijeti najplemenitiju i najvišu korist, jer je u nama svijest o obvezi, građanskoj solidarnosti, vitalnost i odricanje apostolske snage. Bistriti sve neznanje i praznovjerje koje naveliko prožima naš puk, osloboditi ga s gorljivim žarom ovih okova, te potaći svaki socijalni napredak; pobijediti njegovu apatiju osobito je nužno i zbog njegove prirode i zabluda i trajanja patnje; mudro sakupiti i usmjeriti sve naše snage u plodonosni rad uljudbe, privikavajući ga postupno životu u novoj političkoj atmosferi; navikavajući ga kultu dvaju najplemenitijih ideala koji su potresli ili još potresaju svijet, *domovini i slobodi*; treba uvijek proširiti sferu javne aktivnosti pojedinaca pozivajući ih da uživaju izborna i građanska prava; iznad svega održati jednu gorljivu slogu u zajedničkom interesu dviju nacionalnosti u pokrajini: evo, u najširim obrisima, ono na čemu trebamo uznastojati.

[...]

Jezik predstavlja karakter jednog naroda, i ako je većina dalmatinskog puka slavenska – nitko to ne želi poricati – manjina je bez sumnje talijanska. Ali njihov omjer je uveliko nadomješten naprednijom kulturom, većim poduzetništvom i većim bogatstvom talijanske manjine. Uzimajući u obzir našu moralnu i fizičku individualnost – sigurno nitko ne bi želio uspoređivati Dantea s jednim Coccapiellerom – i ne uzimajući u obzir materijalnu težinu, omjer je u našu korist.

Talijanski jezik, gospodo, nije uvezen, nego je naš. To je jezik naših očeva u kojem smo po prvi puta izgovorili i štovali majčino ime, u kojem smo rekli našoj ženi: ja te volim. To je jezik napredne uljudbe, koja je donijela u Dalmaciju kulturu, napredak i blagostanje; jezik, kada ne bio prirodan u ovoj sredini, trebao bi se uvesti zbog bogatstva svojih glasova, zbog važnosti svoje veličanstvene literature, zbog čari svoje milozvučnosti; to je konačno jezik koji je sa specijalnom naklonošću usvojen među slavenskim obiteljima, usvojen i prenesen na njihovu djecu, kao pouzdan element uljudbe.

Za potvrditi izložene postavke, kako je naš jezik potpuno izvoran u pokrajini, zadovoljstvo mi je pozvati se na bezprigovorni autoritet kao što je Namjesnik Wagner, koji je, pozvan 1869. godine na čelo pokrajinske administracije na osnovi vladareva povjerenja, u svojoj okružnici upućenoj distriktualnim kapetanima u trenutku stupanja na važnu dužnost izjavio: Talijanski je element u Dalmaciji tijekom stoljeća pustio duboke korijene, on je izvoran kao i slavenski, i sve ono što je učinjeno silom vremena i slijedom događaja, nije ga moglo uništiti voljom građana.

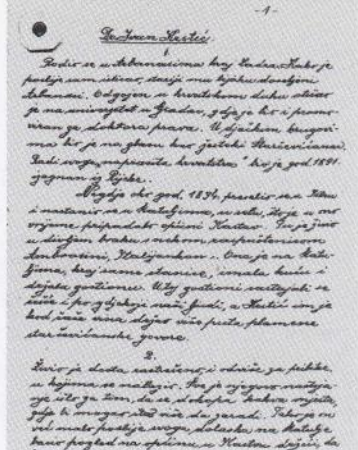
Talijanski jezik, gospodo – koji mi bez sumnje dozvoljava da razbistrim ovo najvažnije pitanje, bez oklijevanja i bez prešutkivanja – nije nikada u Dalmaciji poticao mržnju, niti je bio instrument protivljenja isto kao što nikada nije bio ni način nelegitimnih aspiracija.

Talijanski jezik u Dalmaciji tijekom dugog slijeda stoljeća, do malo godina unazad, nikada nije bio razmatran s jednog političkog aspekta. On je naprotiv uvijek bio smatran najprikkladnijim činom za razvitak naših običaja, kao način da nas održi u orbiti pozitivnih nastojanja koja mogu bolje nadvladati nedostatak naših gospodarskih faktora, kao sredstvo i bolji poticaj na putu uljudbenog napretka.

Kada je ipak uočen znak njegova šikaniranja, kada ga se izbacilo iz polja javne naobrazbe dovodeći u pitanje intelektualnu budućnost naše djece, kada ga se htjelo odstraniti iz javnih ureda s tolikom opasnošću za naše moralne i materijalne interese, kada ga se htjelo odstraniti čak iz društvenog života, tada smo se nužno mi izjasnili Talijanima – ne zbog taštine da bi se izgradila jedna politička individualnost, ne zbog naklonosti prema borbama koje postaju sve opasnije, ne da podloži našu slavensku braću nego, jednostavno, da bi ih spasili.

[...]

S talijanskoga preveo
Josip Vrandečić

ISTRANI! SLAVENI!

Izborni proglas Ivana Krstića (Matulji, 1897.)

Na prijelazu stoljeća pojavio se u političkom životu dr. Ivan Krstić, koji je bezuspješno pokušao organizirati protupokret Hrvatsko-slovenskoj narodnoj zajednici pod stanovitom formom "istrijanstva", osobito na području izbornoga kotara Volosko-Opatija. Osnovao je list *Prava Naša Sloga*, na čijim se stranicama zalagao za ideju autonomaštva u Istri. Krstić je dobio financijsku potporu od Talijanske liberalne stranke iz Istre, koju nakon neuspjeha na izborima za Sabor gubi i time nestaje s političke scene.

Svemogućí Bog u svojoj neizmjernoj dobroti i pravednosti skršio je krila zlobnoj sili. Iz cele Istre dolaze utješljivi glasovi da Slavenski narod u Istriji neće, neće, pa neće da sledi nauke krivih apoštola o nekakvom velikom Hervatstvu. Da, pravedni Bog nije mogao dozvoliti da njegovi nevredni namjestnici otruju ovaj pošteni narod. Komu nebi bile zagadile sve one nepodobštine, koje su ovih dan neki ter neki popovi počinili? Sram ih bilo pred Bogom i ljudima! U Roču popovi pucaju sa revolvera na nedužni puk; ništa manje od trinajst hitaca, ona ruka, kojoj je namijenjena sveta zadaća, da podieli božji blagoslov izpalila je na svoje stado i Bog zna što bi se bilo dogodilo da nije na vrijeme znažna i neumoljiva ruka v. k. žandara razoružala tu ljudsku neman koja u pastirskom odielu jeste proždrljiva zvierad.

U Alboni (Labinju) onaj Spinčić koji se zna predstavljati ljudem po-božnim i "janječé čúdi" taj Spinčić svojom riječju prošli tjedan uspa-

Izvor:
*Prava
Naša Sloga*,
Trst,
br. 40,
7. listopada
1897.

Na slici:
*preslik iz
biografije Ivana
Krstića*
(NSK, R 6065)

lio je na taj način puk da je otac sinu, brat bratu, rođak rođaku posekao trsje i sto drugi šteta učinio.

Spinčiću! Spinčiću! sudio ti pravedni Bog, jer ljudska pravda stići će te čim prije.

U Nerezinah neki kapetan Trinajstić pustio da umre bez krsta jedno siromašno diete, zato što je on imao prešnjijega posla smučevati siromašni narod.

U Lindaru neki pop Vitezić a da ugoditi nekim njegovim hrvatskim podrepnjakom dozvolio je da se jedna djevojka od trinajst godina udade, te se time ogrešio ne samo na ustanove kanoničkog prava nego i na paragrafe 125, 126 i 127 kaznenog zakona, radi čega imati će taj pop pred sudom kaznenim odgovarati a prije ili potle suditi će i njemu pravedni Bog.

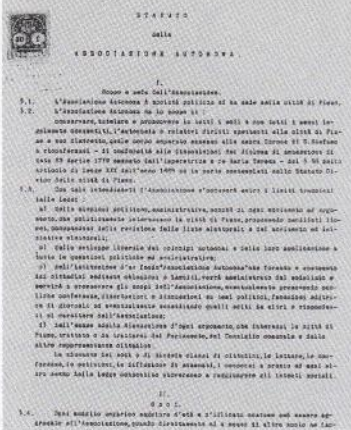
I u Kastavščini prošli četvertak bili su ugušeni uz izdajstvo glasovi ogromne većine onog diela Kastavščine, koji je u gradu Kastvu imao glasovati. I tamo su se popovi vrtili kao pomamni, pustili su svoju crekvu i svoje viernike. Šta je njih bilo briga da bi bio tko i umro bez svetotajstva umirućih? Njima bilo je u pameti samo to da spase u Kastavščini onu Hervatsku za koju Kastavci ne mare. Pobijedili su crne vrane prvi dan; nu slaba njim utjeha, jer prošli petak cviet Kastavščine vriedni i poštteni Rukavčaul, Bregi, Pobri, Perenići, Matulji i Kućeli, podigoše visoko istarski barjak koji nikad ne bje okaljan od Hrvata, i koji stoji pod samom zaštitom Nj. Vel. našeg premilostivog Cara Franja Josipa I. Ne molbe, ne pretnje, ne podmićivanja, ne laskanja, ne žuto zlato, jednom riečju ništa pod nebom ne bjaše onaj dan kadro da odvrate poštene muževe od istarske misli.

I ako je u Sv. Mateju nadvladala brutalna sila, to je prošlu subotu sloga dobrih Vepričina potisnula u kut tobožnje Hrvate koji su dobili samo trinajst glasova a trinajsti po svojoj prilici Judin.

Hvala tebi dragi Bože, stvorče silni! hvala i blagodarnost naša Njegovom Veličanstvu našem premilostivom Cesaru Franju Josipu I. om koji nam je dao priliku da se očitujemo proti onoj hrvatskoj misli koju bi hteli nezahvalni sinovi ove zemlje narinuti Istarskom narodu.

Istrani! neklonite duhom u ovom odlučnom času, samo napred, pobjeda je naša. A vi dobri Kastavci dajte svi do jednoga hrlite dojuču subotu t. j. 27. ovoga mjeseca u Jurčići (Šporovoj Jami) i tamo položite i vaš glas za one poštene muže koji budu znali i hteli glasovati slavskog Istranina a ne Hrvata.

Preuzeto iz: Vjekoslav Bratulić, Političke stranke u Istri za Narodnog preporoda, u: *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri*, Zagreb, 1969., str. 318.

STATUT AUTONOMNE UDRUGE

(Rijeka, 1900.)

Krajem 1890-ih stvorena je u Rijeci autonomna skupina. Njezin je politički program bio zaštita municipalnih prava i prevlast talijanskog jezika u gradskoj upravi i školstvu, odnosno očuvanje posebnog položaja Rijeka u dualističkom sustavu Monarhije. U početku su autonomasi "fiumani" bili u sukobu s ugarskom vladom koja nije dopuštala politički pravac široke autonomije u odnosu na ugarski parlament. Prvi čelnici riječkih autonomasa su gradski načelnik Michele Maylender (1863.-1911.) i Riccardo Zanella (1875.-1959.), a njihovo je glasilo bila *La difesa*. Kasnije Maylender dogovara sporazum s ugarskom vladom, zbog čega je došlo do unutarnjeg raskola, a Zanella preuzima vodstvo autonomaske stranke (Partito autonomo).

Svrha i sjedište udruge

Čl. 1. Autonomna udruga je političko društvo i ima sjedište u gradu Rijeci.

Čl. 2. Autonomna udruga ima svrhu:

čuvanja, zaštite i promoviranja na svaki način i svakim sredstvom koje zakon dopušta, autonomiju i dotična prava koja pripadaju gradu Rijeci i njezinome kotaru, kao odvojenoga tijela pripojenoga Sv. kruni sv. Stjepana i koja je ponovno potvrdio – sukladno odredbama isprave o pripojenju od 23. travnja 1779. koju je izdala carica i kraljica Marija Terezija – čl. 66 Zakona XXX. iz 1868. godine, i djelomično pretočeni u Gradskome statutu grada Rijeka.

Čl. 3. S takvim namjerama, Udruga će se baviti unutar zakonima propisanih granica:

Izvor:
Statut
Associazione
autonoma,
fond Gradsko
poglavarstvo
Rijeka,
dosje F 16/1899,
Državni
arhiv u Rijeci.

Na slici:
prva stranica
izvora

- a) političkim i upravnim izborima, te svakim drugim pokretom i pitanjima, koji se politički odnose na grad Rijeku, predlaganjem prikladnih kandidata, baveći se revizijom izbornih lista, te izbornim pokretom i izbornim inicijativama;
- b) liberalnim razvitkom autonomnih načela i njihovom primjenom na sva politička i upravna pitanja;
- c) uspostavljanjem fonda "Autonomne udruge" koji će građani izgrađivati i uzdržavati priložima i ostavštinama, a njime će upravljati udruženje i koristit će za promicanje ciljeva Udruge, moжебitno promičući javne sastanke, disertacije i diskusije o političkim temama, izdajući novine i potpomažući one koje drugi izdaju, ali koje odgovaraju karakteru Udruge;
- d) razmatranjem i raspravljanjem svakoga pitanja, koje se odnosi na grad Rijeku, koje je razmatrao ili bi trebao razmatrati Parlament, Općinsko vijeće ili druga gradska predstavnička tijela.

Skupovi članova ili pojedinih klasa građana, čitanja, sastanci, peticije, raspačavanje tiskovina, nagradni natječaji i svako drugo sredstvo zakonom dopušteno koristit će postizavanju društvenih namjera.

[...]

Rijeka, 15. lipnja 1900.

Dr. Michele Meilander, predsjednik

Prof. R(iccardo) Zanella, tajnik

S talijanskoga preveo
Marino Manin

Elettori!

La Dieta provinciale, convocata ad ordinaria sessione per attuare un ampio programma reclamato dalle più urgenti necessità amministrative ed economiche, è stata chiusa oggi.

Così ha risposto il Governo alla violenza dei deputati slavi che, non potuti d'imparire con l'ostentatissimo più insignificante ogni inizio di utile attività, diedero, senza alcun preavviso, miserando spettacolo offendendo nella incolumità sacra della Presidenza, il decoro del Parlamento provinciale.

La Maggioranza italiana aveva opposto il più deciso rifiuto alle secretazioni pretese ingiudicate che nell'attuale momento, la pendenza del complesso problema nazionale, escludevano l'avvertenza degli slavi al riconoscimento dei diritti italiani negli altri campi del compromesso. Oggi, di fronte alla violenza massiccia di ogni dignità della Dieta, i deputati italiani reagiscono con tale energia da documentare che della Dieta istriana, della sua libertà e della sua dignità, sono ancor sempre talori inalienabili i rappresentanti italiani.

Così, contro il nostro volere, sempre disposto ad ogni equo compromesso, si apre forse per il popolo dell'Istria un nuovo periodo di lotta.

Non faranno gli Italiani a volere: dopo tanti inutili tan-

MANIFEST GLASAČIMA KLUBA TALIJANSKE VEĆINE U ISTARSKOME SABORU

(Poreč, 1910.)

Prigodom održavanja sjednice Pokrajinskog sabora Istre (18. listopada 1910.) došlo je do meteža, izazvanog sukobom između predsjednika Sabora i zastupnika Hrvatsko-slovenskog kluba. Rad Sabora pokazao je nemogućnost sporazuma između nepopustljivog stajališta talijanske većine i hrvatsko-slovenskog kluba u manjini, koji je težio usvajanju načela nacionalne ravnopravnosti u Istri.

Glasači!

Pokrajinski sabor, sazvan na redovitu sjednicu radi rješavanja opširnoga programa nametnutog od najžurnijih upravnih i gospodarskih potreba, zatvoren je danas.

Tako je Vlada odgovorila na nasilje slavenskih zastupnika koji su ničim izazvani, ne zadovoljivši se da najneopravdanijim opstrukcionizmom sprječavaju svaki početak korisnoga djelovanja, pružili jedan prizor ugrozivši dostojanstvo Pokrajinskoga sabora nasrtanjem na svetu sigurnost njegova predsjedništva.

Talijanska je većina odrješito odbila pretjerane jezične zahtjeve koji su u ovome trenutku, zavisno o složenome nacionalnome problemu, prikrivali slavensku averziju prema priznavanju talijanskih prava na drugim poljima kompromisa. Danas, suočeni s nasilnom manipulacijom sa svakim dostojanstvom Sabora, talijanski su zastupnici reagirali tako energično da dokumentiraju kako su još uvijek talijanski predstavnici nepopustljivi čuvari slobode i časti Istarskoga sabora.

Izvor:

*Il manifesto
del Club della
Maggioranza
italiana della
Dieta istriana
agli elettori,
Poreč, 1910.,
str. 62-63.*

Na slici:

*prva stranica
izvora*

Tako, protivno našoj volji, uvijek raspoloženoj za svaku pravednu nagodbu, možda se za pučanstvo Istre otvara novo razdoblje borbe.

Nisu Talijani to željeli: nakon toliko pokušaja za sporazumijevanje, Slaveni nameću tu borbu. Ona će vjerojatno svakoga stajati žrtava i svakome nanijeti štete; ali morat će značiti putem govora naše nepopustljive čvrstoće da se talijansko pučanstvo slaže sa svojim zastupnicima da preko parcijalnih ustupaka ne želi predodrediti vlastitu budućnost; nego da želi nacionalni mir, ali samo kada mir donosi punu pravdu za svakoga i na svakome polju, te kada međusobna lojalnost štiti talijanski posjed od uvijek novih nasrtaja.

Glasači!

Na slavensku buntovničku opstrukciju pada sva odgovornost za sprječavanje korisnoga rada i za bolne posljedice u pogledu potreba pučanstva koje su tako ostale neispunjene. Zastupnici većine i talijanski članovi Pokrajinskoga odbora, svjesni svojih statutarних prava i svoje odgovornosti, znat će izvršiti vlastitu dužnost kako ju nameće novonastalo stanje.

Neka glasači sude: i neka sa svojim povjerenjem bodre talijanske zastupnike, ne zaboravljajući da su u ovome teškome trenutku odlučno založeni nacionalna čast i gospodarska budućnost zemlje.

S talijanskoga preveo
Marino Manin